

Funksjonshemning i sør – et besøk på Amani Centre, Tanzania

Peter Magnus

er lærer, ansatt på Høgskolen i Bergen, Institutt for vernepleie og sosialt arbeid. Han er tilknyttet vernepleierutdanningen, og har e-postadressen pmag@hib.no.

Bli med!

Vi flyr fra Bergen halv sju om morgenen, og lander i Dar es Salaam sent på kvelden. I den nakne ankomsthallen står vi i lang kø for å betale 50 dollar i VISA-avgift. Kollegaene våre møter oss og lempet bagasjen inn i taxien, før vi suser av gårde gjennom natten og varmen mot Peacock internasjonale hotell. Neste morgen kjører drosjen oss til den overfylte busstasjonen. Der blir vi straks omringet av ivrige menn, som river bagasjen vår til seg for å bære den for oss. Frukt- og vannselgere sperrer veien. Utenfor den ivrige kretsen av voksne selgere kjemper smågutter for å selge oss bæreposer som vi kan ha frukten og vannflaskene i. Rundt oss, roping og løping. Kvinner med små barn i hånden, og enda mindre barn på ryggen. Tiggere som vandrer omkring i det brutale solskinnet. De store fargerike bussene står på rekke og rad, med rusende motorer, klare til å begi seg på vei ut i det veldige landet. Vi må formelig slåss vår vei inn på bussen. Så kjører vi, mens mennesker som gjerne skulle vært med, løper langsmed bussen så lenge de orker.

Vi skal 18 mil vestover, til Morogoro. Der ligger dagsenteret «Amani Centre for persons with mental disabilities». Morogoro er en mindre by med godt høyfjells klima og rikt landbruk. I utkanten av byen stiger mørkeblå fjell mange hundre meter bratt opp fra det flate landskapet, og møter den lyseblå tropeshimmelen.

«Du får skrive noe om funksjonshemning i Tanzania, du som har vært der» får jeg høre. Javel. Jeg vil prøve. Med stor respekt for et sammensatt emne, men med en trang, og kanskje en forpliktelse, til å fortelle. Og da velger jeg å ta dere med på min reise til Amani Centre. Underveis i skrivingen kommer jeg til å hoppe litt fram og tilbake mellom reisens opplevelser, og annet stoff som kan gi bakgrunn og rammer for det vi ser og hører. For større perspektiver må til, om vi skal prøve å forstå. Og om reisen skal bli noe mer enn bare eksotiske opplevelser for en gruppe nordmenn på tur.

Vi reiser for Institutt for vernepleie og sosialt arbeid på Høgskolen i Bergen. Målet med turen er å ivareta samarbeidet med de praksisplassene studentene våre tilbys i Tanzania. For det nytter ikke å samarbeide ordentlig på telefon og e-post. Ikke når avstanden er så stor, og kulturene så motsatte. For motsatte er de. Vi reiser fra rikdom til fattigdom, fra kulde til varme, fra individualisme til kollektiv, fra en trygg og etablert velferdsstat til en postkolonial stat som kjemper for livet. Et ordentlig besøk må til.

Fattigdom gir funksjonshemning

Kampen mot fattigdom i sør er grenseløs. Og det grenseløse ligger, som nobelprisvinner Wangari Mataai sier, i problemenes sammensatthet. For det handler ikke «bare» om fattigdom. Det handler også om HIV/Aids, om krigene, om at nasjonene er unge, om at familien bryter sammen, om korrupsjon, om internasjonal handel, om medisinpaterter, om urbanisering, om nedbør som uteblir, om fysiske og kulturelle avstander og om vestens uvitenhet. Alt dette på en gang.

Fattigdom, malaria, dårlig hygiene og feilernæring gir varige fysiske skader og hjerneskadene som gjør tallene på funksjonshemmede høyere i sør enn i nord. Fattigdom gir funksjonshemning (Ingstad 2001:773).

Byråkratens trang til å telle og diagnostisere funksjonshemmede før de blir hjulpet er visst en global tendens. Men i sør kan kartleggings- og diagnostiseringsiveren lett bruke opp de små ressursene, og i tillegg skape urimelige forhåpninger hos dem som blir registrert. Derfor må det stadig gjøres en avveining. Kanskje er det klokere å bruke de små ressursene som finnes på direkte hjelp? Men det vil igjen, før eller senere, føre til et kaos, som vil øke behovet for tall, planlegging og koordinering.

Og fattigdommen gjør at sosialt arbeid blir et mer omfattende prosjekt i Tanzania enn i Norge. For mens sosialarbeiderne her hjemme stort sett bare må sørge for å *bruke opp* et sosialbudsjett, må sosialarbeiderne i Tanzania i stor grad selv *skaffe seg* et budsjett først. Slik henger alt sammen. Kjemper du mot fattigdom må du kjempe på mange fronter.

Amani Centre

Fra Morogoro sentrum tar vi en rusten, en gang hvit Toyota, ut til det fattige boligstrøket Chamwino der Amani Centre ligger. Før vi starter ber drosjesjåføren om betaling for turen, 2000 shilling (ca. 15 kroner). Vi gir ham pengene. Så kjører han til nærmeste bensinstasjon og kjøper bensin for beløpet. Først da er han klar, og kjører sakte videre på den humpete, støvete, røde jordveien mellom de små husene i Chamwino. Han svinger seg frem mellom syklistene med høy, ved, bananer eller murstein balanserende i store lass. Og mellom barn som løper. Barn som løper overalt.

Grunnlegger og direktør Josephine Bakhita møter oss i porten med blomster, og leder oss inn på kontoret sitt der vi møter flere av staffen. Vi hilser og får servert små kalde brus. På en diger oppslagstavle er det foto av mange av de studenter, venner, offentlige personer og en og annen minister som har besøkt Amani de siste årene.

Så forteller Josephine, for n'nte gang, om at hun for 25 år siden fødte en funksjonshemmet sønn, for dermed å bli forlatt av sin mann og kastet ut av sin familie. At hun så tok kontakt med andre kvinner i samme situasjon, og at de sammen begynte å undervise sine funksjonshemmede barn under et stort mangotre...

Fra 1992 har Amani Centre vokst fra intet til en bedrift med flere avdelinger, avleggere i distriktet og til sammen 33 ansatte (Amani

2004). Amani har aldri fått annet enn symbolske summer fra tanzanianske myndigheter. Senteret drives av donasjoner fra givere i mange land, først og fremst fra CORDAID i Holland og NORAD. Amani er et resultat av blant annet ukuelig brevskrivning og diplomatiske reiser til flere kontinenter. Til for eksempel ei bygd nord for Bergen, der Josephine traff en kvinne som fortsatt holder basarer og sender penger jevnlig. Og Amani følger den filosofien, at så snart en giver er vunnet for saken blir vedkommende betraktet som en venn. På den måten søker de å vinne venner for framtiden. Studenter som får opphold på Amani blir tatt inn i varmen, med en forventning om at de skal være ambassadører når de vender hjem.

Amani Centre har også eget gårdsbruk; Mikese, utenfor Morogoro. Mikese er et arbeids- og opptreningscenter for motiverte ungdommer. Ved siden av jordbruk driver gården med fjørkre, griser, geiter, snekker- og skredderverksted. Men Mikese er også viktig fordi det gir inntekt. En av de største utfordringene på Mikese nå, er å få til et bedre vanningsystem. Regnvannet må samles for deretter å bli spredt utover jordene. Det krever investeringer i rør og pumper. Men penger er vanskelig å skaffe.

Men med et snev av galgenhumor svarer Bakhita når jeg spør, at jo visst, det går an å samle inn penger i Tanzania også. Takket være det faktum at den tanzanianske shilling er verdt omtrent trekvart norsk øre, har de fleste tanzanianere råd til å gi en shilling eller to. Slikt blir det også penger av. Og Amani legger vekt på at lokalsamfunnet skal bidra. Det minsker giveravhengighet og skaper engasjement og ansvarsfølelse lokalt. Amani Centre eies av den katolske kirken i Tanzania. Det er sørget for rapporteringsrutiner, regnskapsrevisjon og andre tiltak som gir gjennomsiktighet og skaper tillit.

Fortsatt bistand?

I et bistandsperspektiv krever giverland fortsatt at et mottakerland adopterer giverlandets tenkesett og føringer (Bjørnsen 2004).

Derfor må bistanden avvikles, mener James Shikwati. Ikke nødhjelpen vel å merke, men den langsiktige bistanden. «Bistanden bidrar til å skape korrupsjon og tiggermentalitet. Afrikanske byråkrater er ikke interessert i å skape verdier selv, men er bare opptatt av å få inn donorpenger og skrive rapporter om hvordan de er brukt. (...) Min oppfatning er at skolesystemet i mange afrikanske land er laget mer for å sørge for fine tall til donorene enn for å gi befolkningen en relevant utdanning» (Bolle 2005).

«Offentlig forvaltning er gjennomsyra av korrupsjon og manglende etterleving av heilt grunnleggande normer for administrasjon og fagleg sjølvstende. Under ettpartistaten blei politikk og administrasjon vove sammen på ein måte som har korrumpert både administrasjonen og politikken» (Naustdalslid 1995:237)

Shikwati mener at løsningen for Afrika er handel. Land i sør trenger sin egen handelspolitikk for å beskytte og stimulere egen økonomi. De trenger større respekt og mer plass i World Trade Organization. I forrige århundre satset land i nord på handelsreguleringer, fordi det var det som gjorde dem rike. Nå krever de samme landene frihandel, slik at de kan benytte sitt fortrinn til å fortsette å være rike. Landsfaderen Julius Nyerere gikk i rette med liberalismen da han sa; «Rike kapitalistiske land sier; 'åpne markedene deres, privatiser økonomien'. Men til hvem sin fordel? Det finnes ikke en eneste tanzaniansk forretningsmann som kan etablere forretningen sin i Chicago» (Guardian jan. 6th 1999, i Rwengoshora 2001)(min oversettelse).

Det trengs kritiske analyser for å se hvem som egentlig tjener på de rike lands investeringer

Når elevene på Amani reiser rundt i lokalmiljøet og viser omsorg for andre funksjonshemmede barn, bidrar de til holdningsendringer.

og bistanden til utviklingslandene (Bjørnsen 2004).

Verdensbankens milliardstøtte til utvikling av offentlig styring i afrikanske land er for svak. Alt for mye av den samlede bistand går til profittsøkende enkeltprosjekter som bare utnytter landet. Støtten til enkeltprosjekter kommer ikke massene til gode så lenge selve statsdannelsen og bekjempelsen av offentlig korrupsjon forsømmes (Hofsvang 2005).

Men håp ligger blant annet i et offentlig prosjekt som tar utgangspunkt i at bare 2 prosent av bedriftene og 10 prosent av eiendommene i Tanzania er økonomisk registrert. Prosjektet skal registrere og formalisere økonomisk eiendom, og på den måten sikre skatteinngang (Salvesen 2005).

Håp ligger også i amerikansk ledet faglig bistand til afrikanske partier, i partienes egen

kapasitetsbygging som demokratiske institusjoner. «Demokratiske styresett er blitt mer og mer anerkjent som en viktig faktor for utvikling (Ripegutu 2005).

På hjemmebesøk

Amani har kartlagt 1300 mennesker med funksjonshemming i sitt distrikt, og reiser på hjemmebesøk til flest mulig. Og selv om Amani har så altfor lite av det som trenges; mat, medisiner, såpe, fysioterapi, klær, rekvisisjon til sykehusinnleggelse, sengetepper og leker til barna, så reiser de på hjemmebesøk allikevel. For de vet at for den funksjonshemmede familien er det et hav av forskjell fra det å få ett besøk fra noen som bryr seg, som kan lytte og spørre og bringe håp, til det å ikke være registrert og ikke få besøk i det hele

tatt. Men hjemmebesøktjenesten fra Amani kommer ikke alltid tomhendt. Og noen ganger har de med seg studenter fra andre land, og kanskje *de* har med seg noe? Mat kanskje, eller et badekar eller en fotball? Nabolagets barn stimler sammen for å se på de rare gjestene.

Ved hjelp av hjemmebesøk demonstrerer Amani Centre for hele bygda hva omsorg for funksjonshemmede kan være. Slik påvirker Amani de lokale holdningene. Og Josephine mener det har en heldig innflytelse på lokale holdninger at utenlandske studenter med sin hvite status faktisk bryr seg om funksjonshemmede.

Trass i de store avstandene kan vi også kjenne oss igjen i problemer vi møter i Tanzania. Vi er på besøk hos en mor med en sønn som er funksjonshemmet. De to bor i et skur. Mor forteller oss at noen har stjålet bølgeblikk-taket hennes. Nå er hennes største problem å skaffe et nytt tak før regntiden kommer. Og et slikt tak koster 50 dollar. Det som plager henne er altså ikke at hun har en funksjonshemmet sønn. Denne morens mest presserende problemet er å få fatt i et nytt tak. Det er ingen i lokalmiljøet som har så store beløp å avse, eller som bryr seg tilstrekkelig til å tilby hjelp. Kanskje hun ville kjenne seg igjen i uttalelsen fra norske pårørende; «Det er ikke barnet som er mest krevende. Det er systemet rundt» (Osgjelten og Wirak 2004). Slik kan kanskje foreldre i Tanzania og Norge forstå hverandre og dele utfordringer, over de store avstandene.

Awareness-raising

Unge jenter som har små oppvekstmuligheter i foreldrehjemmet, får kost og losji på Amani Centre, og anledning til å gå på videregående skole. Som motytelse jobber de med de funksjonshemmede barna på dagsenteret, og de vasker og lager mat. Og disse jentene er de

fremste drivkreftene i Awareness-raising programmet. Med sang og dans reiser de rundt og formidler til lokalsamfunnet at funksjonshemmede ikke må foraktes, stenges inne og skjules. At alle mennesker tvert i mot er like mye verdt. Kanskje slik det var i den afrikanske storfamilien i tidligere tider? I tiden før kolonialiseringa skapte en kulturell forstyrrelse, som gjennom vestlig vekt på intellektualisme svekket funksjonshemmedes stilling.

Og hele lokalsamfunn møter opp når Amani trommer sammen til Awareness møter. Kanskje fordi Amani Centre serverer grøt til alle? Og mange blir igjen helt til møtet er slutt om kvelden. For da er det utdeling av 1000 shilling (ca 7 kroner) til alle familier med funksjonshemming, som kompensasjon for en tapt arbeidsdag, til å kjøpe mat og for å kunne betale for seg på bussen hjem.

Ubehaget

Dialogen med kollegaer i Tanzania har sine vanskelige sider. I utgangspunktet er det vondt å møte den rene og skjære nød i nakne overfylte klasserom, med 50 barn sittende rett på betonggulvet. Men det vanskeligste er ikke å se nøden. Det jeg kanskje opplever som tyngst, er å ikke kunne dele mine reaksjoner med kollegaen fra Tanzania. For mens jeg har mest lyst til å grine, har han verken tid eller anledning til slikt. Tvert i mot.

Han forteller meg med entusiasme at det han ønsker seg aller mest er pulter, slik at elevene slipper å sitte på gulvet. «Gjerne et stort bord» sier han, «som elevene kan sitte rundt mens de skriver, eller synger, eller spiser». «Ja, det hadde vært fint» svarer jeg, og må selvfølgelig dele hans entusiasme. Samtidig som jeg, for meg selv, ikke kan la være å sammenlikne dette nakne rommet med

En gruppe har lesset trommer og mat på bilen, og er klare til en rundtur ut på bygda for å arrangere awareness-møter.

klasserommene hjemme. Men hjelpeløsheten og skammen det frambringer, må jeg holde for meg selv. Det er ganske ubehagelig. Og jeg kjenner også hvordan den lille tanzanianske formuen jeg skjødelsløst har i lommeboken, nærmest brenner i lomma.

Vår hjemlige overflod er så selvsagt at vi knapt ser den. Kollegaens situasjon er helt forskjellig. Noen ting klarer vi ikke å snakke om. Det er en lang vei å gå for å møte den andre og skape felles mening. Å skape dialog innebærer villighet til å legge fra seg sitt eget og å starte på null igjen og igjen. Vi må lete etter det som er felles. For «...å forstå kontekstens betydning for spesialpedagogikken i sør vil ikke bestå i kun å forstå «de andre». Det består i like stor grad i å forstå hvilken helhet spesialpedagogikken i vårt eget land inngår i» (Rye og Wormnes 2001:651).

David

Vi sykler på hjemmebesøk langs en kjerrevei som veksler mellom vakker skog, tørre jorder, små hus, og enda flere barn. De dristigste barna løper et stykke ved siden av oss med en utstrakt bedende hånd. Langt ute mellom jordene, hjemme hos David, setter vi oss ned på gårds-plassen utenfor huset, i skyggen av store trær. Familien eier en stol. Den blir båret ut for anledningen slik at den eldste av de fremmede gjestene skal få sitte på den.

David er en stor gutt. Han sitter taus og stille på morens fang med ansiktet gjemt mot morens hals hele timen besøket varer. David er ikke nysgjerrig og han er ikke utålmodig. Det fortelles at han er taus. At han ikke gjør noe. At han var frisk første leveår, til han ble syk. Han

Elever på Amani dagsenter har varierende alder og læreevne, men går i samme gruppe.

har bare sin mor og sine småsøsken. Han har intet tilbud. Amani har en buss, men ingen til å gi David nødvendig oppfølging gjennom dagen slik han må ha. Han er for funksjonshemmet til å gjøre seg nytte av de eneste tilbudene til funksjonshemmede i mils omkrets. Og David er alene timevis hver dag under den brennende solen, mens moren og søsknene er ute og leter etter mat.

Og Morogoro er ikke noe *bedre* sted enn resten av verden. Derfor er ikke sjansen for at naboene gjør noe for å hjelpe David særlig stor. De er antakelig ute og leter etter mat de også. Vi blir fortalt at det trengs barnehjem, mange barnehjem, for barn som David. Men pengene til slike tiltak er mer unntaket enn regelen. Og barnehjem er en importert ide, som går på tvers av sterke afrikanske tradisjoner om familiens ansvar.

Men i det hjemmemiljøet familien kan skaffe David, har han små sjanser til å leve opp.

I klassen

I klasserommet på Amani dagsenter er det 15 elever til stede i dag. De er fra ca 8 til 14 år. Målet er å overføre dem til grunnskolen når de er klar for det.

Det nye skolebygget på Amani er tre etasjer høyt, og kanskje litt i største laget. Her er planer om fysioterapienhet og internat. I tredje etasje skal studenter og andre gjester bo. Bygget er av betong. Klasserommet vi besøker er stort og alle de 15 elevene sitter rundt et bord. De holder på med enkle motoriske pusleoppgaver denne dagen. Noen mestrer oppgavene de har fått utlevert, og gjør dem om og om igjen. Andre mestrer ikke, og de to lærerne går rundt og hjelper, i dag assistert av 2 studenter. Etter en stund avbrytes arbeidet med sang med innlagt motorisk lek. Så er det tid for grøt. Alle barna må komme fram og stå i kø for å få grøt i en kopp som de tar med seg tilbake til plassen sin. Noen synes det er vanskelig å få i

seg grøten. En lærer går rundt og hjelper og fyller på ny grøt i koppene. Etterpå skal alle barna stå i kø for å skylle koppen sin i en balje og etterpå skylle hendene under rennende vann. Så er det sang igjen. Etterpå sitter alle barna stille og ser veldig fornøyd ut mens en lærer forteller en historie om en mangofrukt. En mangofrukt sendes rundt mens hun forteller. Så er det sang. Alle står og synger.

Lærer Florha Mganga forteller at skolen på Amani har 30 elever. Elevene er nå delt i to grupper. Oppdelingen er gjort fordi det er vanskelig å undervise 30 funksjonshemmede elever i en gruppe, forklarer hun. Å dele klassen i mindre grupper enn 15 har de ikke muligheter til. Og Florha skjønner ikke hva jeg mener når jeg begynner å snakke om individuelle planer. Jeg ror meg i land så godt jeg kan, så snart jeg ser hvor umulig det er for henne å gripe dette som er så selvsagt for meg. Jeg tar to skritt tilbake i samtalen, for å begynne på nytt. For å lytte til Florha; «Hvis funksjonshemmingen er slik at barna ikke kan gå, eller hvis de ikke kan delta i større gruppe, kan vi dessverre ikke ta i mot dem»... forteller hun. Neivel. Foreløpig må vi bare godta, at slik er det på Amani Centre.

Fredag er ukeslutt. Da reiser elevene på Amani på tur i de nærmeste omgivelser og besøker funksjonshemmede barna som har handicap som holder dem hjemme. Alle barna titter inn og sier hei og leker litt med det hjemmeværende barnet, mens sosialarbeideren veksler noen ord med mor og far. 10 minutter senere reiser flokken videre til neste hjem. På denne måten viser de funksjonshemmede barna omsorg for andre og gjør seg synlige i lokalmiljøet. Slik bidrar de selv både til holdningsendringer overfor funksjonshemmede og til sin egen integrasjon i lokalmiljøet. Tilbake på Amani er det fredagsfrukt før hjemreise.

En inkluderende skole

De fleste skolebygg er av betong. På bygda er det generelt svært lite møblement i klasserommet. Vi ser ikke lærebøker noen steder, men elevene har hver sin kladdebok. Besøkende blir møtt med glede og sang. Vi kan undre oss over hvordan 100 små skolebarn kan sitte i en time (så lenge varer nemlig vårt besøk), tett i tett, blide, stille og konsentrerte og følge med på en nokså statisk enveisdrilling, uten spor av uro eller knuffing. Bare noen få sover. Flere sitter med armene rundt hverandres hals. Med så mye ekte smil og glede hos små barn er det vanskelig å tro på historier om gjennomgående streng disiplin og fysisk avstraffelse.

Mangelen på utdannede lærere er bunnløs. På grunn av HIV/Aids må det utdannes 3 lærere for hver lærer skolen trenger. 2 faller fra underveis. Men de lærerne vi treffer er flinke til å arbeide med lite materiale. Noen steder er betongveggene tapetsert med ukebladbilder av personer, landskap, klær, mat, leketøy og annet som barna neppe vil se andre steder enn på bilder. Ukebladenes fargerike overskrifter er klippet ut bokstav for bokstav, og omformet til de ordene de selv vil ha fint skrevet på veggen. Pappesker klippet opp som erstatnings-TV, med elever både foran og bak skjermen er vanlig.

Fortsatt blir spesialpedagogikk av mange betraktet som et luksusproblem. «Naturalholdning er vanlig, og barn holdes hjemme i produksjonssammenheng. Skoleuniform og transport er dyrt. Skole nedprioriteres. Særlig for jenter og funksjonshemmede. I byene tigger barna penger. På bygda tigger de blyanter» (Endrerud 2000:35). Men mange søker å snu denne holdningen til det motsatte. Det å ta fatt i de svakeste elevene og inkludere dem i normalskolen kan gi bedre reklame og gjennomslag for ideer om både læring og omsorg, enn driften av en vanlig skole uten elever med særlige lærevansker.

Den første skolen for utviklingshemmede barn i Tanzania ble opprettet i 1982. I dag har antallet spesialskoler steget til 5, og det er i tillegg 104 special units (integreerte enheter for utviklingshemmede barn i normalskoler). I 2003 var det totalt 266 lærere i Tanzania med videreutdannelse i spesialopplæring» (Aakra m. fl. 2004). De utredningskontorene som finnes, mottar yngre og yngre barn (Aakra m. fl. 2004). Men denne positive trenden er mest målbar i byene. Det er tyngre å få til en utvikling på landbygda der folk flest bor.

«På Vikindu Primary School fikk alle elevene på skolen (400) delta med å bygge ferdig klasserommet til skolens spesialklasse. Skolen gjorde dette bevisst for å få en skole hvor alle var inkludert» (Aakra m. fl. 2004: 18).

Tradisjonen med å undervise barna kollektivt står sterkt i Tanzania. De må vurdere i hvor stor grad skal de kjøpe den importerte ideen om individualisering, og hvordan de kan søke å beholde læringsformer som legger større vekt på fellesskapet? Dette spørsmål kan igjen kobles til grunddiskusjonen om hva slags skole som skal utvikles i Tanzania. For «...skolens tunge vekt på intellektuell kapasitet som hovedkriterium på kompetanse er noe nytt, og det risikerer å stemple barn som funksjonshemmede, som ellers kan bli betraktet som kompetente, – jordbruksarbeidere for eksempel» (Ingstad 2001:776) (min oversettelse).

Den funksjonshemmede borgerens status avhenger ikke av akademiske ferdigheter, men om han kan utføre en jobb i lokalsamfunnet. 70 % av tanzianerne bor på bygda (Amani 2005) og må satse på landbruket. Derfor er jordbruk et viktig fag for alle barn i den tanzanianske grunnskolen. Og mens Unesco insisterer på at all undervisning for funksjonshemmede skal skje i regi av den inkluderende grunnskolen, ser andre en fare for at funksjonshemmedes

særlige behov for individuell tilrettelegging i små grupper kan bli forsømt i overfulle klasserom.

Samarbeid sør-nord

Utvikling av levekår for funksjonshemmede er en samfunnsoppgave som henger etter både i sør og nord. Andre oppgaver som jordbruk, helse for alle, teknologi og medisin har lengre internasjonale tradisjoner, en internasjonal språkkode, og er mindre preget av fordommer. Dessuten er dette sektorer som interesserer alle og blir derfor prioritert. Mens feltet funksjonshemning sliter med tilknytning til folketro, fordommer og kroppens skjulte signaler. Det gjør feltet mer kulturspesifikt (Tjoflot m. fl. 2000), og det blir vanskeligere å samarbeide over kulturgrensene.

Da prinsippene om normalisering og integrering ble lansert på 70-tallet, skjedde det ikke bare i Norden, men i hele verden. Og et av de viktigste verktøyene World Health Organization lanserte for å iverksette disse prinsippene var Community Based Rehabilitation (CBR). På Amani forstår de CBR som det å bevisstgjøre og satse på de lokale kreftene, særlig pårørende, til å ta saken i egne hender. De hevder at all utvikling kommer nedenfra og må gjøres i fellesskap. Og at det er langt bedre å aksjonere enn å stå stille og vente på initiativ og penger fra oven. Men nøden skaper et press til å ta imot den bistanden som blir budt dem utenfra. Og etter å ha ligget under for undertrykkelse av forskjellige nasjoner i ca 500 år, er afrikanere altfor vant til å ta imot hjelp fra andre. «Institusjonane som er bygd opp i det postkoloniale Afrika, er langt på veg modellerte etter europeisk forbilde. Det kan vi i dag gjøre lite med, og det kan godt være noe av grunnen til at dei fungerer dårleg» (Naustdalslid 1995:227). Og fordi kolonialistene i Afrika insisterte så sterkt på at omsorg for

funksjonshemmede var en oppgave for privat veldedighet og ikke for staten, så står prinsippet om ikke-offentlig omsorg fortsatt sterkt (Ingstad 2001). Og internasjonale «non governmental organizations» (NGO) som jobber for funksjonshemmede er i dag så store og mektige at de ikke bare risikerer å fungere som en sovepute for staten, men gir ammunisjon til dem som mener at ansvaret for funksjonshemmede bør forbli organisasjonenes ansvar, mens staten skal ta seg av andre oppgaver.

I mylderet av internasjonal aktivitet for å støtte en utvikling i Afrika leverer også Norge bidrag som gir grunn til optimisme: Et habiliteringsprogram som synes anvendbart er International Children Development Program (ICDP), med Karsten Hundeide som en av de sentrale kreftene. ICDP har sin styrke i et forsøk på å ta utgangspunkt i omsorgsprosesser og praksiser som har vist seg å fungere bra i forskjellige kulturelle sammenhenger. I tråd med CBR satser dette programmet på å støtte og utfordre foreldrene til selv å bygge et omsorgssystem i lokalmiljøet og drive en interessekamp oppover i systemet (Tveitan 2004).

Og mange NGOer, for eksempel Norsk Folkehjelp, sørger for at all innsats og investeringer i sør blir gjort gjennom lokale grupper. Grupper som etter hvert skal ta fullstendig over prosjektene, mens Folkehjelpen trekker seg ut igjen (Roff 2004:210). Og kampen for at funksjonshemmedes rettigheter skal være en offentlig sak, styrkes. (Kabzems & Chimedza 2002:148).

Ettertanke

Høsten 2004 var ansatte ved Amani Centre i Bergen. Der besøkte de et dagsenter og et bofellesskap for mennesker med utviklingshemning. Det gjorde et dypt inntrykk på dem å oppleve norsk overflod med egne øyne. De hadde ikke trodd velferden var så ekstrem. Korte opphold i Tanzania

Ute på bygda er det ikke pulter til alle. Men mange stiller på skolen allikevel.

kan også endre nordmenns opplevelse av egen overflod. På denne reisen har vi sett nøden med egne øyne. Og tilbake fra Tanzania opplever jeg Norge på en annen måte. Nå dukker det i blant opp i meg en følelse av at jeg bor på et hotell, at Norge er et luksushotell, beleilig plassert litt utenfor verden. Det er en ubehagelig følelse, og den forsvinner ikke.

Wangari Mataii taler om fattigdomsbekjempelse. Hun sier at mange hvite mennesker reiser til Afrika, lar seg fascinere og blir medfølende og kledelig rystet. Mens det som virkelig behøves, sier hun, er hvite folk som tar tak i politikken i hjemlandet sitt, og får kampen mot fattigdom lenger opp på agendaen i nord. Den jobben er vanskeligere, hardere og langt mindre glamorøs enn å reise til Afrika, sier hun. Men det er det som trengs.

Litteratur

- Amani centre (2004) Profile; Amani centre P.O Box 579, Morogoro
- Bjørnsen Magnus (2004); Regjeringens utviklingsmelding, Fellesrådet for Afrika
- Bolle, Tor Aksén (2005); Mener bistanden skader Afrika; artikkel s. 3 i *Bistandsaktuelt* 8/2005
- Endrerud Terje (2000); Spesialpedagogisk kompetanseoppbygging i Etiopia; Spesialpedagogikk 5/2000
- Hofsvang, Ellen (2005) Selvkritikk fra verdensbanken; artikkel s. 14 i *Bistandsaktuelt* 8/2005
- Kazems, Venta (Edmonton public schools Alberta, Canada) and Chimedza, Robert (Zimbabwe Open University, Harare, Zimbabwe) 2002:
- Development Assistanse: Disability and education in Southern Africa; *Disability and Society*, Vol 17, No 2 pp147–157)
- Mupedziswa, Rodreck (University of Zimbabwe) The quest for relevance; *International Social Work* 44(3): 285–300
- Naustdalslid, Jon 1995 Desentralisering og utvikling; Erfaring med lokalstyre i Tanzania og Norge i Hansen, Offerdal (red.) *Borgere, tjenesteytere og beslutningstakere*; Tano
- Osgjelten og Wirak (2004) Foreldreerfaringer; kap. 3 i Askheim, Andersen, Eriksen (red) *Sosiale tjenester*; Gyldendal
- Ripegut, Halvor A (2005) – et styresett for alle tider; Atrium nr 3/2005 HF, UiB
- Roff, Sherri (Center of advanced illness, care and AIP management, Albany US) (2004) Nongovernmental organizations. The strength perspective at work; *International social work* 47(2):202–212
- Rwengoshora (2001); *Presentation 1; Introduction – Tanzania, Culture, Society, Statistics*. Institute of Social Work, Dar es Salaam.
- Rye H, Wormnær S (2001) Spesialpedagogiske tiltak i utviklingsland i Befring E og Tangen R (red:) *Spesialpedagogikk*; Cappelen
- Salvesen, Elisabeth (2005) ; De Soto vil kurere Tanzania; artikkel s. 15 i *Bistandsaktuelt* 8/2005
- Tjoflot I, Drevland W, Hanssen H (2000) Dilemmaet mellom rollen som gjest og rollen som ekspert; s 48–56 *Embla* 5/2000
- Tveitan Marthe (2004); Psykisk nødhjelp; *Samfunnsviter'n* 04/01 årgang 7
- Aakra, Ingelinn og Linda Sjurseth (2004); Utfordringer vi har sett i forhold til spesialopplæring av utviklingshemmede barn i Tanzania; *Fordypningsoppgave*, HiB.

NOEN NETTADRESSER

Bistandsaktuelt: <http://www.bistandsaktuelt.com>

Standard rules on the equalisation of opportunities for people with disabilities:

<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/disabilitystandards.html>

Informativ artikkel om ICF – den nye internasjonale klassifikasjon av funksjon og helse:

http://www.tidsskriftet.no/pls/lts/pa_lt.visSeksjon?vp_SEKS_ID=1081099

The Salamanca statement on special education: (http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF)

International Child Development Program: www.icdp.info

Norwegian government on Education Development Support: <http://www.odin.dep.no/filarkiv/182185/utdanning.pdf>

NORAD on education: <http://www.norad.no/default.asp?V>

World Bank on education: <http://www1.worldbank.org/education>